

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

60 - యుద్ధకాండ షష్ఠితమః సర్గః

// కుంభకర్ణప్రబోధః //

స ప్రవిశ్య పులిం లంకాం రామబాణభయార్జితః |
భగ్నదర్పస్తదా రాజా బభూవ వృథితేంద్రియః || 1 ||

మాతంగ ఇవ సింహేన గరుడేనేవ పన్నగః |
అభిభూతోఽభవద్రాజా రాఘవేణ మహాత్తనా || 2 ||

బ్రహ్మాదండప్రకాశానాం విద్యుత్సదృశవర్చసామ్ |
స్మరన్త్రాఘవబాణానాం వివృథే రాక్షసేశ్వరః || 3 ||

స కాంచనమయం దివ్యమాశ్రిత్య పరమాసనమ్ |
విప్రేక్షమాణో రక్షాంసి రావణో వాక్యమబ్రవీత్ || 4 ||

సర్వం తత్థలు మే మోఘం యత్తప్తం పరమం తపః |
యత్సమానో మహేంద్రేణ మానుషేణాస్తి నిర్జితః || 5 ||

ఇదం తద్బ్రహ్మణో ఘోరం వాక్యం మామభ్యుపస్థితమ్ |
మానుషేభ్యో విజానీహి భయం త్వమితి తత్తథా || 6 ||

దేవదానవగంధర్వైర్యక్షరాక్షసపన్నగైః |
అవధ్యత్వం మయా ప్రాప్తం మానుషేభ్యో న యాచితమ్ || 7 ||

తమిమం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజమ్ | [విదితం]
ఇక్ష్వాకుకులనాథేన అనరణ్యేన యత్పురా || 8 ||

ఉత్పత్స్యతే హి మద్వంశే పురుషో రాక్షసాధమ |
యస్త్యాం సపుత్రం సామాత్యం సబలం సాశ్వసారథిమ్ || 9 ||

నిహనిష్యతి సంగ్రామే త్వాం కులాధమ దుర్జతే |
శప్తోఽహం వేదవత్యా చ యదా సా ధర్మితా పురా || 10 ||

సేయం సీతా మహాభాగా జాతా జనకనందినీ |
ఉమా నందిశ్వరశ్చాపి రంభా వరుణకన్యకా || 11 ||

యథోక్తాస్తపసా ప్రాప్తం న మిథ్యా ఋషిభాషితమ్ |
ఏతదేవాభ్యుపాగమ్య యత్నం కర్తుమిహార్హథ || 12 ||

రాక్షసాశ్చాపి తిష్ఠంతు చర్యాగోపురమూర్ధసు |
స చాప్రతిమగంభీరో దేవదానవదర్పహా || 13 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

60 - యుద్ధకాండ షష్టితమః సర్గః

బ్రహ్మశాపాభిభూతస్తు కుంభకర్ణో విబోధ్యతామ్ |
స పరాజితమాత్మానం ప్రహస్తం చ నిషూదితమ్ || 14 ||

జ్ఞాత్వా రక్షోబలం భీమమాదిదేశ మహాబలః |
ద్వారేషు యత్క్షః క్రియతాం ప్రాకారశ్చాభిరుహ్యతామ్ || 15 ||

నిద్రావశసమావిష్టః కుంభకర్ణో విబోధ్యతామ్ |
సుఖం స్వపితి నిశ్చింతః కాలోపహతచేతనః || 16 ||

నవ షట్ సప్త చాష్టౌ చ మాసాన్ స్వపితి రాక్షసః |
మంత్రయిత్యా ప్రసుప్తౌఽయమితస్తు నవమేఽహని || 17 ||

తం తు బోధయత క్షిప్రం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ |
స తు సంఖ్యే మహాబాహుః కకుదః సర్వరక్షసామ్ || 18 ||

వానరానాజపుత్రౌ చ క్షిప్రమేవ వభిష్యతి |
ఏష కేతుః పరః సంఖ్యే ముఖ్యో వై సర్వరక్షసామ్ || 19 ||

కుంభకర్ణః సదా శేతే మూఢో గ్రామ్యసుఖే రతః |
రామేణ హి నిరస్తస్య సంగ్రామేస్మిన్నుదారుణే || 20 ||

భవిష్యతి న మే శోకః కుంభకర్ణే విబోధితే |
కిం కరిష్యామ్యహం తేన శక్రతుల్యబలేన హి || 21 ||

ఈదృశే వ్యసనే ప్రాప్తే యో న సాహ్యయ కల్పతే |
తే తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః || 22 ||

జగ్ముః పరమసంభ్రాంతాః కుంభకర్ణనివేశనమ్ |
తే రావణ సమాదిష్టా మాంసశోణితభోజనాః || 23 ||

గంధమాల్యాంస్తథా భక్ష్ణానాదాయ సహసా యయుః |
తాం ప్రవిశ్య మహాద్వారాం సర్వతో యోజనాయతామ్ || 24 ||

కుంభకర్ణగుహం రమ్యాం సర్వగంధప్రవాహినీమ్ |
కుంభకర్ణస్య నిఃశ్వాసాదవధూతా మహాబలాః || 25 ||

ప్రతిష్ఠమానః కృచ్ఛేణ యత్నాత్ప్రవివిశుర్గుహమ్ |
తాం ప్రవిశ్య గుహం రమ్యాం శుభాం కాంచనకుట్టిమామ్ || 26 ||

దదృశుర్నైర్వృతవ్యాఘ్రం శయానం భీమదర్శనమ్ |
తే తు తం వికృతం సుప్తం వికీర్ణమివ పర్వతమ్ || 27 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

60 - యుద్ధకాండ షష్టితమః సర్గః

కుంభకర్ణం మహానిద్రం సహితాః ప్రత్యబోధయన్ |
 ఊర్వరోమాంచితతనుం శ్వసంతమివ పన్నగమ్ || 28 ||

త్రాసయంతం మహాశ్వాసైః శయానం భీమదర్శనమ్ |
 భీమనాసాపుటం తం తు పాతాలవిపులాననమ్ || 29 ||

శయ్యాయాం న్యస్తసర్వాంగం మేదోరుభిరగంభినమ్ |
 కాంచనాంగదనద్ధాంగం కిరీటినమరిందమమ్ || 30 ||

దద్యుశ్చైర్వృతవ్యాఘ్రం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ |
 తతశ్చక్రుర్మహాత్మానః కుంభకర్ణాగ్రతస్తదా || 31 ||

మాంసానాం మేరుసంకాశం రాశిం పరమతర్పణమ్ |
 మృగాణాం మహిషాణాం చ వరాహాణాం చ సంచయాన్ || 32 ||

చక్రుర్వైర్వృతశార్దూలా రాశిమన్నస్య చాద్భుతమ్ |
 తతః శోణితకుంభాంశ్చ మద్యాని వివిధాని చ || 33 ||

పురస్తాత్కుంభకర్ణస్య చక్రుస్త్రిదశశత్రవః |
 లిలిపుశ్చ పరార్ధ్యేన చందనేన పరంతపమ్ || 34 ||

దివ్యైరాచ్ఛాదయామాసుర్తాల్యైర్గంధైః సుగంధిభిః |
 ధూపం సుగంధం సస్పృజుస్తుష్టువుశ్చ పరంతపమ్ || 35 ||

జలదా ఇవ చోన్నేదుర్యాతుధానాస్తతస్తతః |
 శంఖానాపూరయామాసుః శశాంకసదృశప్రభాన్ || 36 ||

తుములం యుగపచ్ఛాపి వినేదుశ్చాప్యమర్షితాః |
 నేదురాస్ఫృటయామాసుశ్చిక్తిపుస్తే నిశాచరాః |
 కుంభకర్ణవిబోధార్థం చక్రుస్తే విపులం స్వనమ్ || 37 ||

సశంఖభేరిపణవప్రణాద మాస్ఫటితక్షేలితసింహనాదమ్ |
 దిశో ద్రవంతస్త్రిదివం కిరంతః శ్రుత్వా విహంగాః సహసా నిపేతుః || 38 ||

యదా భృశం తైర్నినదైర్మహాత్మా న కుంభకర్ణో బుబుధే ప్రసుప్తః |
 తతో ముసుంలీర్తుసలాని సర్వే రక్షోగణాస్తే జగృహుర్గదాశ్చ || 39 ||

తం శైలశృంగైర్తుసలైర్గదాభి ర్వుక్షైస్తలైర్తుద్గరముష్టిభిశ్చ |
 సుఖప్రసుప్తం భువి కుంభకర్ణం రక్షాంస్యదగ్రాణి తదా నిజఘ్నూః || 40 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

60 - యుద్ధకాండ షష్టితమః సర్గః

తస్య నిఃశ్వాసవతేన కుంభకర్ణస్య రక్షసః |
రాక్షసా బలవంతోఽపి స్థాతుం నాశక్నువన్సురః || 41 ||

తతః పరిహితా గాఢం రాక్షసా భీమవిక్రమాః |
మృదంగపణవాన్భేరిః శంఖకుంభగణాంస్తదా || 42 ||

దశరాక్షససాహస్రా యుగపత్పర్యవాదయన్ |
నీలాంజనచయాకారాస్తే తు తం ప్రత్యబోధయన్ || 43 ||

అభిఘ్నంతో నదంతశ్చ నైవ సంవివిదే తు సః |
యదా చైనం న శేకుస్తే ప్రతిబోధయితుం తదా || 44 ||

తతో గురుతరం యత్నం దారుణం సముపాక్రమన్ |
అశ్వానుష్టాన్ఘరాన్నాగాన్ జఘ్నుర్దండకశాంకుశైః || 45 ||

భేరిశంఖమృదంగాంశ్చ సర్వప్రాణైరవాదయన్ |
నిజఘ్నుశ్చాస్య గాత్రాణి మహాకాష్ఠకటంకరైః || 46 ||

ముద్గరైర్కుసలైశ్చైవ సర్వప్రాణసముద్యతైః |
తేన శబ్దేన మహతా లంకా సమభిపూరితా || 47 ||

సపర్వతవనా సర్వా సోఽపి నైవ ప్రబుధ్యతే |
తతః సహస్రం భేరిణాం యుగపత్సమహస్యత || 48 ||

మృష్టకాంచనకోణానామాసక్తానాం సమంతతః |
ఏవమప్యతినిద్రస్తు యదా నైవ ప్రబుధ్యతే || 49 ||

శాపస్య వశమాపన్నస్తతః క్రుద్ధా నిశాచరాః |
మహాక్రోధసమావిష్టాః సర్వే భీమపరాక్రమాః || 50 ||

తద్రక్షో బోధయిష్యంతశ్చక్రురన్యే పరాక్రమమ్ |
అన్యే భేరిః సమాజఘ్నురన్యే చక్రుర్మహాస్వనమ్ || 51 ||

కేశానన్యే ప్రలులుపుః కర్ణావన్యే దశంతి చ |
ఉదకుంభశతాన్యన్యే సమసించంత కర్ణయోః || 52 ||

న కుంభకర్ణః పస్పందే మహానిద్రావశం గతః |
అన్యే చ బలినస్తస్య కూటముద్గరపాణయః || 53 ||

మూర్ఛి వక్షసి గాత్రేషు పాతయన్కూటముద్గరాన్ |
రజ్జుబంధనబద్ధాభిః శతఘ్నిభిశ్చ సర్వతః || 54 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

60 - యుద్ధకాండ షష్టితమః సర్గః

వధ్యమానో మహాకాయో న ప్రాబుధ్యత రాక్షసః |
 వారణానాం సహస్రం తు శరీరేఽస్య ప్రధావితమ్ |
 కుంభకర్ణస్తతో బుద్ధః స్ఫుర్కం పరమబుధ్యత || 55 ||

స పాత్యమానైర్లిరిశ్యంగవృక్షై రచింతయంస్తాన్విపులాన్మహారాన్ |
 నిద్రాక్షయాత్ క్షుద్భయపీడితశ్చ విజృంభమాణః సహసోత్పపాత || 56 ||

స నాగభోగాచలశ్యంగకల్పా విక్షిప్య బాహూ గిరిశ్యంగసారౌ |
 వివృత్య వక్త్రం బడబాముఖాభం నిశాచరోఽసౌ వికృతం జజృంభే || 57 ||

తస్య జాజృంభమాణస్య వక్త్రం పాతాలసన్నిభమ్ |
 దద్యశే మేరుశ్యంగాగ్రే దివాకర ఇవోదితః || 58 ||

స జృంభమాణోఽతిబలః ప్రతిబుద్ధో నిశాచరః |
 నిఃశ్వాసశ్చాస్య సంజజ్ఞే పర్వతాదివ మారుతః || 59 ||

రూపముత్తిప్తతస్తస్య కుంభకర్ణస్య తద్భభౌ |
 తపాంతే సబలాకస్య మేఘస్యేవ వివర్ణతః || 60 ||

తస్య దిప్తాగ్నిసదృశే విద్యుత్సదృశవర్చసీ |
 దద్యశాతే మహానేత్రే దిప్తావివ మహాగ్రహౌ || 61 ||

తతస్తద్దర్శయన్సర్వాన్భక్ష్ణాంశ్చ వివిధాన్భహూన్ |
 వరాహాన్తహిషాంశ్చైవ స బభక్ష్ మహాబలః || 62 ||

అదన్బుభుక్ష్ణితో మాంసం శోణితం తృషితః పిబన్ |
 మేదః కుంభాంశ్చ మద్యం చ పపౌ శక్తలిపుస్తదా || 63 ||

తతస్తృప్త ఇతి జ్ఞాత్వా సముత్పేతుర్నిశాచరాః |
 శిరోభిశ్చ ప్రణమ్యైనం సర్వతః పర్వవారయన్ || 64 ||

నిద్రావిశదనేత్రస్తు కలుషీకృతలోచనః |
 చారయన్సర్వతో దృష్టిం తాన్దదర్శ నిశాచరాన్ || 65 ||

స సర్వాన్సాంత్యయామాస నైర్వతాన్నైర్వతర్షభః |
 బోధనాద్విస్తితశ్చాపి రాక్షసానిదమబ్రవీత్ || 66 ||

కిమర్థమహమాదృత్య భవద్భిః ప్రతిబోధితః |
 కచ్ఛిత్సుకుశలం రాజ్ఞో భయవానేష వా న కిమ్ || 67 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

60 - యుద్ధకాండ షష్టితమః సర్గః

అథవా ధ్రువమన్యేభ్యో భయం పరముపస్థితమ్ |
యదర్థమేవం త్వరితైర్భవద్భిః ప్రతిబోధితః || 68 ||
అద్య రాక్షసరాజస్య భయముత్పాటయామ్యహమ్ |
పాతయిష్యే మహేంద్రం వా శాతయిష్యే తథాఽనలమ్ || 69 ||

న హ్యల్పకారణే సుప్తం బోధయిష్యతి మాం గురుః |
తదాఖ్యాతార్థతత్త్వేన మత్ప్రబోధనకారణమ్ || 70 ||
ఏవం బ్రువాణం సంరబ్ధం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ |
యూషాక్షః సచివో రాజ్ఞః కృతాంజలిరువాచ హా || 71 ||

న నో దైవకృతం కించిద్భయమస్తి కదాచన |
మానుషాన్తో భయం రాజంస్తుములం సంప్రబాధతే || 72 ||
న దైత్యదానవేభ్యో వా భయమస్తి హి తాదృశమ్ |
యాదృశం మానుషం రాజన్భయమస్మానుపస్థితమ్ || 73 ||

వానరైః పర్వతాకారైర్లంకేయం పరివారితా |
సీతాహరణసంతప్తాద్రామాన్మస్తుములం భయమ్ || 74 ||
ఏకేన వానరేణేయం పూర్వం దగ్ధా మహాపులి |
కుమారో నిహతశ్చాక్షః సానుయాత్రః సకుంజరః || 75 ||

స్వయం రక్షోధిపశ్చాపి పౌలస్త్యో దేవకంటకః |
మృతేతి సంయుగే ముక్తో రామేణాదిత్యతేజసా || 76 ||
యన్న దేవైః కృతో రాజా నాపి దైత్యైర్ష దానవైః |
కృతః స ఇహ రామేణ విముక్తః ప్రాణసంశయాత్ || 77 ||

స యూషాక్షవచః శ్రుత్వా భ్రాతుర్యుధి పరాజయమ్ |
కుంభకర్ణో వివృత్తాక్షో యూషాక్షమిదమబ్రవీత్ || 78 ||
సర్వమద్వైవ యూషాక్ష హరిసైన్యం సలక్ష్మణమ్ |
రాఘవం చ రణే హత్వా పశ్చార్ధక్షామి రావణమ్ || 79 ||

రాక్షసాంస్తర్పయిష్యామి హరిణాం మాంసశోణితైః |
రామలక్ష్మణయోశ్చాపి స్వయం పాస్యామి శోణితమ్ || 80 ||

తత్తస్య వాక్యం బ్రువతో నిశమ్య సగర్వితం రోషవివృద్ధదోషమ్ |
మహోదరో నైర్వృతయోధముఖ్యః కృతాంజలిర్యాక్యమిదం బభాష || 81 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

60 - యుద్ధకాండ షష్టితమః సర్గః

రావణస్య వచః శ్రుత్వా గుణదోషా విమృశ్య చ |
పశ్చాదపి మహాబాహో శత్రూన్యథి విజేష్యసి || 82 ||

మహోదరవచః శ్రుత్వా రాక్షసైః పరివారితః |
కుంభకర్ణో మహాతేజాః సంప్రతస్థే మహాబలః || 83 ||

తం సముత్థాప్య భీమాక్షం భీమరూపపరాక్రమమ్ |
రాక్షసాస్త్వరితా జగ్తుర్దశగ్రీవనివేశనమ్ || 84 ||

తతో గత్వా దశగ్రీవమాసీనం పరమాసనే |
ఊచుర్బద్ధాంజలిపుటాః సర్వ ఏవ నిశాచరాః || 85 ||

ప్రబుద్ధః కుంభకర్ణోఽయం భ్రాతా తే రాక్షసర్షభ |
కథం తత్తైవ నిర్యాతు ద్రక్ష్యస్యేనమిహాగతమ్ || 86 ||

రావణస్త్వబ్రవీద్ధృష్టో రాక్షసాంస్తానుపస్థితాన్ |
ద్రష్టుమేనమిహేచ్ఛామి యథాన్యాయం చ పూజ్యతామ్ || 87 ||

తథేత్యుక్త్వా తు తే సర్వే పునరాగమ్య రాక్షసాః |
కుంభకర్ణమిదం వాక్యమూచూ రావణచోదితాః || 88 ||

ద్రష్టుం త్వాం కాంక్షతే రాజా సర్వరాక్షసపుంగవః |
గమనే క్రియతాం బుద్ధిర్భ్రాతరం సంప్రహర్షయ || 89 ||

కుంభకర్ణస్తు దుర్ధర్షో భ్రాతురాజ్ఞాయ శాసనమ్ |
తథేత్యుక్త్వా మహాబాహుః శయనాదుత్పపాత హ || 90 ||

ప్రక్షాల్య వదనం హృష్టః స్నాతః పరమభూషితః |
పిపాసుస్త్వరయామాస పానం బలసమీరణమ్ || 91 ||

తతస్థే త్వరితాస్తస్య రాక్షసా రావణాజ్ఞయా |
మద్యకుంభాంశ్చ వివిధాన్ క్షిప్రమేవోపహారయన్ || 92 ||

పీత్వా ఘటసహస్రే ద్వే గమనాయోపచక్రమే |
ఈషత్సముత్కటో మత్తస్తేజోబలసమన్వితః || 93 ||

కుంభకర్ణో బభౌ హృష్టః కాలాంతకయమోపమః |
భ్రాతుః స భవనం గచ్ఛన్రక్షోగణసమన్వితః |

కుంభకర్ణః పదన్యాసైరకంపయత మేదినీమ్ || 94 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

60 - యుద్ధకాండ షష్టితమః సర్గః

స రాజమార్గం వపుషా ప్రకాశయన్ సహస్రరశ్మిర్ధరణీమివాంచుభిః |
 జగామ తత్రాంజలిమాలయా వృతః శతక్రతుర్గేహమివ స్వయంభువః || 66 ||
 తం రాజమార్గస్థమమిత్రఘాతినం వనౌకసస్తే సహసా బహిః స్థితాః |
 దృష్ట్వాప్రమేయం గిరిశృంగకల్పం వితత్రసుస్తే హరియాథపాలాః || 67 ||
 కేచిచ్ఛరణ్యం శరణం స్త రామం వ్రజంతి కేచిద్వృథితాః పతంతి |
 కేచిద్దిశః స్త వృథితాః ప్రయాంతి కేచిద్భయార్తా భువి శేరతే స్త || 68 ||
 తమద్రిశృంగప్రతిమం కిరీటినం స్వ శంతమాదిత్యమివాత్మతేజసా |
 వనౌకసః ప్రేక్ష్య వివృద్ధమద్భుతం భయార్ధితా దుద్్రువిరే తతస్తతః || 69 ||
 ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే షష్టితమః
 సర్గః || 60||

www.sanatanaadharm.com

1472

అమరనద్ అమర్